

Висновки. Отже, формування культури менеджера залежить від рівня розвитку духовної культури, традицій, звичаїв, менталітету, що становлять ядро культурних цінностей менеджменту.

Український менталітет націлений на громадські цінності, що надає йому цілеспрямованості, яка виступає як фактор формування управлінської культури менеджера. Наш менталітет формувався під впливом західної та східної культур і увібрав у себе цінності Сходу й Заходу. Головне, слід ефективно використовувати результати діалогу культур у професійній підготовці фахівців управління.

Література

1. Ананьєв А. Деякі підходи щодо визначення професійно важливих якостей державних службовців / А. Ананьєв // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – О. : ОРІДУ УАДУ, 2002. – Вип. 12. – 342 с.

2. Молдаванова Е.М. Классификация качеств личности современных руководителей / Е.М. Молдаванова // Личность : культура и образование : материалы 46-й науч.-метод. конф. “XXI век – век образования” (апрель, 2001). – Ставрополь : Изд-во СГУ, 2001. – 200 с.

3. Фатхутдинов Р. Концепция подготовки специалистов по менеджменту / Р. Фатхутдинов // Высшее образование в России. – 1996. – № 4. – С. 31–38.

4. Фролова Н.В. Организационно-педагогические условия формирования профессиональных компетенций у студентов управленческих специальностей [Электронный ресурс] / Н.В. Фролова. – Режим доступа: <http://www.uspu.yar.ru/vestnik/pedagoka>.

5. Шапиро С.Б. Знакомьтесь: современный менеджер (портрет в интерьере рынка) / С.Б. Шапиро, В.В. Тарасенко. – Харьков : Аркаир, 1997. – 100 с.

6. Шегда А.В. Менеджмент : підручник / А.В. Шегда. – К. : Знання, 2004. – 687 с.

ЧЕРКАШИН А.І.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Професійна діяльність працівників органів внутрішніх справ різноманітна та складна, має цілий ряд відмінностей від інших професійних діяльностей, у тому числі яким притаманні екстремальні, небезпечні умови праці. По-перше, професія працівника органів внутрішніх справ характеризується надзвичайною різноманітністю вирішуваних завдань. Програма вирішення цих завдань може бути виражена в найзагальнішій формі, як правило, сформульованій у правовій нормі. По-друге, професія працівника органів внутрішніх справ за усієї її складності й розмаїтості цілком піддається правовому регулюванню, і це накладає відбиток на особистість кожного працівника ОВС. Уже під час планування своєї діяльності будь-який пра-

цівник подумки зіставляє майбутні дії з нормами законодавства, що регламентують ці дії. По-третє, для більшості видів професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ характерна висока емоційна напруженість праці, яка пов'язана з негативними емоціями, необхідністю їхнього подолання, тривалою відсутністю можливості психоемоційної розрядки. По-четверте, професійна діяльність працівників органів внутрішніх справ пов'язана зі здійсненням особливих владних повноважень, з правом і обов'язком застосувати владу від імені закону. Унаслідок цього в більшості правоохоронців розвивається професійне почуття підвищеної відповідальності за наслідки своїх дій. По-п'яте, працівнику органів внутрішніх справ доводиться постійно переборювати опір його діяльності з боку окремих осіб, а в деяких випадках і мікрогруп, зацікавлених у певному русі справи [4].

Мета статті – визначити психолого-педагогічні характеристики професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ (далі – ОВС).

Дослідженню професійної діяльності працівників ОВС присвячені наукові праці В.Г. Андросюк [4], Б.Г. Бовіна [7], Г.Є. Запорожцевої [2], О.М. Кретчак [3], М.І. Мягих [7], А.Д. Сафронова [7], Г.Х. Яворської [8], О.І. Федоренко [9] та ін. Аналізуючи професійну діяльність працівників ОВС, більшість дослідників розглядала психологічні професійно важливі якості працівників, а педагогічна складова залишалася поза увагою. Лише Г.Х. Яворська та О.І. Федоренко розкрили деякі педагогічні аспекти реалізації педагогічних функцій працівниками ОВС в професійній діяльності.

Розглядаючи професійну діяльність працівників ОВС, слід зазначити, що, згідно зі ст. 7 Закону України “Про міліцію”, на міліцію в Україні покладені: адміністративна, профілактична, оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, виконавча та охоронна функції.

Оперативно-розшукову діяльність здійснюють працівники міліції із підрозділів карного розшуку, по боротьбі з незаконним обігом наркотиків, обласних управлінь (відділів) по боротьбі з організованою злочинністю, підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю, оперативної служби. Професійну діяльність цієї категорії можна віднести до категорії складних та небезпечних професій, що, у свою чергу, висуває високі психологічні та психофізіологічні вимоги до кандидатів.

Завданнями оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підбивну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

З точки зору ряду дослідників та рекомендацій МВС України щодо організації та проведення професійно-психологічного відбору кандидатів на службу в органах внутрішніх справ України, визначений перелік професійно важливих якостей, необхідних для працівників оперативних підрозділів, у порядку важливості [5; 7].

1. Комунікативні якості та вміння:

- здатність розташовувати до себе людей, викликати до себе почуття довіри;
- здатність швидко встановлювати необхідні контакти з незнайомими людьми;
- вміння швидко підбудуватися під тон співрозмовника, правильно вибрати форму спілкування залежно від психологічного стану й індивідуальних якостей особи, з якою проводиться робота;
- вміння об'єктивно оцінити дії інших людей;
- здатність та вміння відстояти власну точку зору.

2. Інтелектуальні якості:

- уміння аналізувати інформацію, виділити з великого масиву отриманої інформації ту, яка необхідна для вирішення завдання;
- здатність визначити декілька можливих шляхів вирішення одного й того самого завдання, вибрати найбільш ефективний, знаходити нестандартні рішення;
- вміння прийняти правильне рішення при мінімумі інформації, вірно визначити напрям діяльності;
- відчуття наявності проблеми там, де здавалось, що вже все вирішене;
- здатність розглядати проблеми з декількох різноманітних точок зору, вміння уявити позицію іншої людини.

3. Особливості пам'яті:

- вміння запам'ятовувати зовнішність людини та її поведінку;
- вміння запам'ятовувати колір, величину, розмір, рух, місце знаходження об'єкта тощо;
- здатність запам'ятовувати цифри, терміни, імена та прізвища;
- здатність згадати інформацію в потрібний момент;
- вміння точно та безпомилково передавати інформацію, яка була почута.

4. Увага:

- вміння помічати незначні деталі в поведінці осіб;
- вміння переключати увагу з одного об'єкта на інший, з одного виду діяльності на інший і т.д.;
- здатність тривалий час підтримувати стійку увагу, незважаючи на втому та сторонні подразники;
- вміння концентрувати увагу на одному об'єкті, а також помічати, що змінюється навколо.

5. Вольові якості:

- здатність брати на себе відповідальність у складних та небезпечних ситуаціях;
- здатність адекватно оцінювати власні можливості, сили та досягнення;
- наполегливість при подоланні труднощів.

6. Емоційні особливості:

- врівноваженість і самовладання в конфліктних ситуаціях;
- емоційна стійкість при прийнятті відповідальних рішень.

7. Моторні якості:

- здатність до швидких дій в умовах дефіциту часу;
- висока моторна реактивність (швидка реакція на раптове зорове враження).

Серед мотивів професійної діяльності оперуповноваженого найбільш значущі ті, які викликають відчуття свідомого існування та сприяють особистісному зростанню. Тому активне прагнення до самореалізації є показником мотиваційної готовності до служби в оперативних підрозділах ОВД.

Діяльність дільничного інспектора міліції (далі – ДІМ) пов'язана з тісним та постійним контактом з населенням, яке проживає на визначеній території та з глибоким знанням власної дільниці. Дільничний інспектор не знає досконало окремі напрями діяльності ОВС так добре, як спеціаліст у цій галузі, але при цьому повинен мати знання практично про всі види діяльності, що стосуються правоохоронних питань своєї дільниці. Він не спеціаліст конкретного напрямку, а спеціаліст з окремо визначеної території. Основними завданнями професійної діяльності ДІМ є:

1. Проведення загальної та індивідуальної профілактичної роботи серед жителів адміністративної дільниці. Охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки на території, що обслуговується.

2. Робота з населенням та громадськими формуваннями на адміністративній дільниці щодо охорони громадського порядку та громадської безпеки, профілактики правопорушень та боротьби зі злочинністю.

3. Участь разом з іншими службами та підрозділами органів внутрішніх справ у виявленні, попередженні, припиненні адміністративних правопорушень та злочинів, а також у розкритті злочинів, учинених на території адміністративної дільниці [6].

Аналіз експертних оцінок показав, що для успішних дільничних інспекторів найбільш характерний такий ряд психологічних якостей:

- професійна спостережливість;
- врівноваженість, самовладання при конфліктах;
- здатність розташовувати до себе людей, викликати в них довіру;
- тонка спостережливість у душевному житті людини;
- уміння відстоювати свою точку зору;
- здібність до відтворення образу за словесним описом;
- здібність до швидкодії в умовах дефіциту часу;
- уміння робити висновки із суперечливої інформації;
- пам'ять на зовнішність і поведінку людини;
- здібність до швидкого встановлення контактів з новими людьми.

Водночас діяльність дільничного інспектора не пред'являє дуже високих вимог до розвитку пізнавальних процесів, таких як сприйняття,

увага, пам'ять, інтелект. Практично достатнім є середній рівень розвитку цих функцій, характерний для здорового індивіда.

Як правило, професійний вибір дільничних є полімотивованим, тобто називаються причини й обставини, що відносяться до різних мотивів і чинників. У зв'язку із цим можна говорити про мотиваційну структуру професійного вибору, що характеризує всю популяцію служби дільничних інспекторів. У цьому випадку ієрархія мотивів професійного вибору дільничних є наступною структурою за ступенем значущості: змістовно-смысловий мотив – наслідувальний – етичний – соціально-економічний – особистий.

Слідчою діяльністю в ОВС України займаються слідчі, дізнавачі та дільничні інспектори міліції. Існує нормативно-регламентований розподіл статей Кримінального кодексу між представниками вказаних підрозділів. Так, ДІМ та дізнавачі ведуть справи у випадках найбільш розповсюджених і нескладних з точки зору розслідування побутовими злочинами. Слідчі підрозділи займаються більш складними кримінальними справами, які вимагають залучення криміналістичної техніки, проведення експертиз тощо. Поза компетенцією слідчих ОВС перебувають попередні слідства з особливо небезпечних справ і деяких державних злочинів.

Для використання в практичній діяльності для працівників, які проводять слідчі дії, визначені основні необхідні професійно важливі якості:

1. Комунікативні якості та вміння:
 - вміння встановлювати й підтримувати психологічний контакт;
 - комунікативна компетентність (уміння слухати, доброзичливість, вільне володіння вербальними та невербальними засобами спілкування, самоконтроль);
 - вміння розуміти внутрішній світ співбесідника, його мотиви, спонукання, психологічний стан;
 - вміння застосовувати різноманітні стилі поведінки в конфліктних ситуаціях;
 - наявність організаторських та лідерських якостей;
 - почуття гумору;
 - наполегливість та принциповість при прийнятті рішення.
2. Мотиваційні особливості:
 - розвинута мотивація досягнень;
 - виражена мотивація самоактуалізації;
 - обов'язковість, сумлінність, виконавча дисципліна, особиста дисциплінованість;
 - перевага мотивів соціальної значущості у сфері професійної значущості;
 - принциповість, чесність, високий рівень правосвідомості.
3. Пізнавальні процеси:
 - високий рівень інтелектуального розвитку;
 - гнучкість розумових процесів;
 - здатність до аналізу й узагальнення інформації;

- вміння прогнозувати ситуацію, спостережливість;
- творче мислення;
- ерудованість, добра пам'ять, пізнавальна активність, критичність до інформації;

- відсутність емоційної деструкції.

4. Особистісні якості:

- стійка адекватна самооцінка;
- сміливість та активність;
- самоповага й відповідальність;
- самостійність і незалежність.

Патрульна служба міліції (далі – ПСМ) входить до складу міліції громадської безпеки й виконує службові обов'язки, які пов'язані з охороною громадського порядку та забезпеченням громадської безпеки, профілактикою правопорушень, охороною майна всіх форм власності тощо.

Метою адміністративно-наглядової діяльності є досягнення високого рівня особистісної та майнової безпеки громадян, безпеки суспільства при раціональному використанні сил і засобів міліції. Висока й соціальна значущість цієї служби, тому що працівники оберігають та захищають громадян від злочинних посягань, перебуваючи у взаємодії з населенням та громадськими організаціями.

Провідними в професійному виборі у працівників ПСМ є мотиви, пов'язані із:

- змістовими аспектами діяльності;
- необхідністю слідувати зразку, ідеалу працівника ОВС;
- моральними аспектами служби працівників ОВС;
- соціально-економічною складовою служби в ОВС;
- схильністю до військової служби.

Враховуючи специфіку діяльності, для використання в практичній діяльності працівникам ПСМ ми виділили необхідні професійно важливі якості:

1. Комунікативні якості та вміння:

- здатність розташовувати до себе людей, викликати до себе почуття довіри;
- здатність швидко встановлювати психологічний контакт з різними людьми;
- вміння розуміти внутрішній світ співбесідника, його мотиви, спонукання, психологічний стан;
- вміння об'єктивно оцінити поведінку та дії інших людей;
- вміння застосовувати різноманітні стилі поведінки в конфліктних ситуаціях;
- наполегливість та принциповість у відстоюванні власної точки зору.

2. Пам'ять:

- вміння запам'ятовувати зовнішність людини та її поведінку;
- вміння запам'ятовувати колір, величину, розмір, рух, місце знаходження об'єкта тощо;

- здатність запам'ятовувати цифри, терміни, імена та прізвища;
- здатність згадати інформацію в потрібний момент;
- вміння точно та безпомилково передавати інформацію, яка була почута.

3. Мислення:

- гнучкість мислення (вміння знаходити нестандартні варіанти вирішення проблеми);
- уміння аналізувати інформацію, виділити з великого масиву отриманої інформації ту, яка необхідна для вирішення завдання;
- вміння робити висновки з проти річної інформації;
- вміння приймати рішення при нестачі часу та інформації;
- вміння швидко та вибірково відтворювати необхідну інформацію.
- здатність визначити декілька можливих шляхів вирішення одного й того самого завдання, вибрати найбільш ефективний, знаходити нестандартні рішення;
- відчуття наявності проблеми там, де здавалось, що вже все вирішене;
- здатність розглядати проблеми з декількох різноманітних точок зору, вміння уявити позицію іншої людини.

4. Увага:

- вміння помічати незначні деталі в поведінці осіб;
- вміння вести спостереження за великою кількістю об'єктів одночасно;
- вміння переключати увагу з одного об'єкта на інший, з одного виду діяльності на інший і т.д.;
- здатність тривалий час підтримувати стійку увагу, незважаючи на втому та сторонні подразники;
- вміння вибрати при спостереженні необхідну інформацію для вирішення конкретного завдання.

5. Вольові якості:

- здатність протягом тривалого часу витримувати високі психоемоційні навантаження без зниження працездатності;
- здатність брати на себе відповідальність у складних та небезпечних ситуаціях.
- здатність адекватно оцінювати власні можливості, сили та досягнення;
- наполегливість при подоланні труднощів;
- спроможність здійснювати цілеспрямований вплив на людей;
- низька навіюваність.

6. Емоційні особливості:

- врівноваженість і самовладання в конфліктних ситуаціях;
- емоційна стійкість при прийнятті відповідальних рішень.

7. Моторні якості:

- здатність до швидких дій в умовах дефіциту часу;
- висока моторна реактивність (швидка реакція на раптове зорове враження).

Висновки. Проведений аналіз психолого-педагогічних особливостей професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ, наукових досліджень дав змогу виділити основні компоненти професійної успішності, які містять основні професійно важливі якості та вміння працівників ОВС, а саме: ціннісно-мотиваційний, комунікативний, когнітивний, емоційний, вольовий.

Перспективним напрямом подальшого дослідження є визначення шляхів, форм і методів формування психолого-педагогічних якостей та вмінь у працівників органів внутрішніх справ вищих навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ України.

Література

1. Андросюк В.Г. Психологія слідчої діяльності : навч. посіб. / В.Г.Андросюк. – К. : Українська академія внутрішніх справ, 1994. – 106 с.

2. Запорожцева Г.Є. Психологічний аналіз професійної діяльності дільничного інспектора міліції та визначальні умови її удосконалення : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06 / Г.Є. Запорожцева ; Нац. академія внутрішніх справ України. – К., 2002. – 235 с.

3. Кретчак О.М. Психологічний аналіз професійної діяльності міліціонера ДСО при МВС України та визначальні умови її удосконалення : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06 / О.М. Кретчак ; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2003. – 160 с.

4. Лефтеров В.О. Психологічні детермінанти загибелі та поранень працівників органів внутрішніх справ : монографія / В.О. Лефтеров, О.В. Тімченко. – Донецьк : ДІВС МВС України, 2002. – 324 с.

5. Лист МВС України від 21 червня 2007 року № 6/2/1-3420 “Про організацію та проведення професійно-психологічного відбору кандидатів на службу в органах внутрішніх справ України”.

6. Наказ МВС України від 11 листопада 2010 року № 550 “Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України”

7. Основные виды деятельности и психологическая пригодность к службе в системе органов внутренних дел : справоч. пособ. / [под ред. Б.Г. Бовина, Н.И. Мягих, А.Д. Сафронова]. – М. : Моспечать, 1997. – 167 с.

8. Федоренко О.І. Підготовка майбутніх працівників органів внутрішніх справ до соціальної та виховної роботи з підлітками : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / О.І. Федоренко ; Луганський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2008. – 44 с.

9. Яворська Г.Х. Теоретичні та методичні засади формування соціально-професійної зрілості курсантів вищих навчальних закладів МВС України : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Г.Х. Яворська ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2006. – 479 с.